

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง “การสร้างชุมชนอาชีพภายใต้บริบทขององค์กรชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาป่าชุมชน/องค์กรชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มีวัตถุประสงค์อยู่ 4 ประการ

ประการแรก เพื่อศึกษาบริบทหรือสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารงานในชุมชนที่มีอำนาจหรือมีผลต่อในการสร้างชุมชนอาชีพหรือประชาธิปไตยชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประการที่สอง เพื่อศึกษาลักษณะชุมชนอาชีพหรือประชาธิปไตยชุมชนที่เกิดจากปัจจัยหรือเงื่อนไขหรือภายใต้บริบทชุมชนเข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประการที่สาม เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนอาชีพหรือประชาธิปไตยชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประการสุดท้าย เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการสร้างประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนอาชีพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในการวิจัยเรื่องดังกล่าวคณะผู้วิจัยออกแบบวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative Research) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research)

ในกรณีของการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้สถิติทั้งความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ส่วนกรณีของการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการวิจัยใช้เอกสารทั้งจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์เชิงลึกมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นตัวแทนจากป่าชุมชนทั้ง 13 แห่งๆ ละ 2 คน ซึ่งเป็นแกนนำและปราชญ์ชาวบ้าน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เอกสาร (document analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis)

1. สรุปผลการวิจัย

ในการนำเสนอสรุปผลการวิจัยคณะผู้วิจัยแบ่งเป็น 5 ตอน

ตอนแรก เป็นการสรุปผลการเสนอสภาพและความเป็นมาตลอดจนลักษณะของป่าชุมชนทั้ง 13 ฝ่าย แต่นำเสนอเพียง 7 ป่า เพราะอีก 6 ป่าที่เหลือสภาพต่างๆ ไปไม่ได้มีความแตกต่างจาก 7 ป่าที่นำเสนอ

ตอนที่สอง เป็นการสรุปผลการนำเสนอจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามของแต่ละป่าชุมชน รวมทั้งการนำเสนอความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

ตอนที่สาม เป็นการนำเสนอส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งที่บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารในชุมชนที่มีผลหรือมีอิทธิพลต่อการสร้างชุมชนอาชีพไทย หรือประชาชาติไทยชุมชน

ตอนที่สี่ เป็นการสรุปผลการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ลักษณะของชุมชนอาชีพไทยหรือประชาชาติไทยชุมชนที่เกิดจากปัจจัยหรือเงื่อนไขภายใต้บริบทชุมชนที่เข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนที่ห้า เป็นการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สามและข้อที่สี่ที่เป็นเรื่องปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนอาชีพไทยหรือประชาชาติไทยชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในลำดับต่อไปนี้คณะผู้วิจัยขอแนะนำสรุปผลการวิจัยตามลำดับตอนที่กล่าวมาข้างต้น

ตอนที่หนึ่ง ที่เป็นการสรุปผลการพรรณนาถึงสภาพความเป็นป่าชุมชนและลักษณะของป่าชุมชนโดยรวมแต่ละป่าชุมชนมักเผชิญกับสภาพของป่าที่ถูกบุกรุก ถูกทำลาย ถูกลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น แต่ด้วยป่าชุมชนที่นำมาศึกษามีแกนนำ ตลอดจนปราชญ์ชาวบ้าน ที่ต่างพยายามอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าโดยเชิญสมาชิกในป่าชุมชนที่เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวมาร่วมประชุมปรึกษาหารือว่าจะร่วมมือหาวิธีการในแต่ละป่าชุมชนที่จะฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าในป่าชุมชนของพวกเขาได้อย่างไร จึงจะทำให้สภาพป่ากลับมาอยู่ในสภาพเดิม ซึ่งบรรดาแกนนำ ผู้นำแต่ละป่าชุมชนส่วนใหญ่หลังจากได้ร่วมปรึกษาหารือกับบรรดาสมาชิกในป่าชุมชนต่างก็มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลรักษาฟื้นฟูสภาพป่าโดยการแบ่งหน้าที่ในการช่วยกันดูแล ขณะเดียวกันได้มีการจัดทำโครงการ กิจกรรมและผลสำเร็จของโครงการ กิจกรรมที่แต่ละป่าชุมชนได้ดำเนินการ

ขณะเดียวกันป่าชุมชนทั้ง 13 ป่า มีคุณลักษณะร่วมกันและคุณลักษณะที่แตกต่างกันอยู่หลายประการ คือ มีการบุกรุก ลักลอบทำลายป่า ผลทำให้สภาพป่าแต่ละแห่งอยู่ในสภาพทรุดโทรม ต่อจากนั้นบรรดาแกนนำ ผู้นำที่กล่าวมาข้างต้นต่างก็มาร่วมมือกันกับสมาชิกในแต่ละป่าชุมชนมาร่วมมือในการแก้ปัญหาสภาพป่าที่เสื่อมโทรมในรูปของการจัดตั้งกรรมการดูแลรักษาป่าไม่ให้ถูกบุกรุก ถูกลักลอบตัดไม้ทำลายป่าโดยมีอาสาสมัครดูแล เป็นต้น

ตอนที่สอง เป็นการสรุปผลการนำเสนอจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามป่าชุมชนละ 100 คน สอบถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ปรากฏว่ามีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นในภาพรวม 3.86 ($\bar{x} = 3.86$) และเมื่อมีการพิจารณาตามรายพื้นที่ทุกพื้นที่ที่มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมที่เห็นด้วยในระดับมาก ประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่าสมาชิกป่าชุมชนทั้ง 13 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนเป็นอย่างดี

ตอนที่สาม เป็นการนำเสนอสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งที่บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารงานในชุมชนมีอิทธิพลหรือมีผลต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชน

ปรากฏผลว่าบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารงานในชุมชนมีอิทธิพลหรือมีผลต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชนโดยมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมที่ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากคือ 4.16 ($\bar{x} = 4.16$)

(1) แต่เมื่อคณะผู้วิจัยสอบถามที่ละบริบทโดยเริ่มจากบริบททางเศรษฐกิจว่ามีอิทธิพลหรือมีผลต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชนหรือไม่อย่างไร การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าบริบททางเศรษฐกิจของป่าชุมชน ตำบลโคกป่าซาง จังหวัดเลย มีอิทธิพลหรือมีผลต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดยในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.72$)

และถ้าหากพิจารณาแยกแยะเป็นรายประเด็นพบว่า ประเด็นที่เห็นด้วยสูงสุดคือมีค่าเฉลี่ยถึง 4.97 ($\bar{x} = 4.97$) คือประเด็นเศรษฐกิจชุมชนที่สมาชิกป่าชุมชนตำบลโนนป่าซางได้เรียนรู้ที่จะดูแลรับผิดชอบเศรษฐกิจชุมชนของพวกตนด้วยตนเองเพิ่มขึ้นที่มีผลต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยของชุมชน

(2) บริบททางด้านสังคม วัฒนธรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าบริบทหรือสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม มีผลต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดยระดับความคิดเห็นในภาพรวมเห็นด้วยในระดับมาก คือ มีค่าเฉลี่ย 4.18 ($\bar{x} = 4.18$) ซึ่งป่าชุมชนที่มีค่าเฉลี่ยระดับมากดังกล่าวได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศน์ห้วยยาง จังหวัดชัยภูมิ

และถ้าหากพิจารณาเป็นรายประเด็นๆ ที่เห็นด้วยในระดับสูงสุดที่มีค่าเฉลี่ยถึง 4.94 ($\bar{x} = 4.94$) โดยการเห็นด้วยดังกล่าวเห็นด้วยว่าสมาชิกชุมชนแห่งนี้แต่ละคนได้มีส่วนร่วมในการช่วยกันดูแลทรัพยากรชุมชนอันได้แก่ ป่าไม้ ที่ดิน และน้ำร่วมกับสมาชิกคนอื่นๆ เป็นอย่างดี

(3) บริบทด้านการบริหารงานในชุมชนผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า บริบทด้านการบริหารงานในชุมชนมีผลหรือมีอิทธิพลต่อการสร้างชุมชนอาชีพโดยมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยที่เห็นด้วยในระดับ 4.18 ($\bar{x} = 4.18$) ป่าชุมชนที่ได้รับค่าเฉลี่ยดังกล่าวได้แก่ ป่าชุมชนโคกใหญ่ จังหวัดมหาสารคาม

และถ้าหากพิจารณาเป็นรายประเด็น ประเด็นที่เห็นด้วยในระดับสูงสุดคือ การบริหารงานในชุมชนของป่าชุมชนแห่งนี้ได้มีการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายด้วยตนเอง และเครือข่ายที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาต่างช่วยกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.68 ($\bar{x} = 4.68$)

ตอนที่สี่ เป็นการนำเสนอสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ลักษณะชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชนที่เกิดจากปัจจัยหรือเงื่อนไขภายใต้บริบทชุมชนที่เข้มแข็ง ระดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะประชาธิปไตยชุมชนหรือชุมชนาธิปไตย ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นในภาพรวมเห็นด้วยระดับมาก ($\bar{x} = 4.19$)

เมื่อพิจารณารายข้อ ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยที่เห็นด้วยระดับมากที่สุด ได้แก่ การที่ชุมชนมีสิทธิชุมชนร่วมกับรัฐในการดูแล บำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชน ที่ดิน น้ำ เป็นต้น ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.39$) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับการที่ชุมชนมีสิทธิชุมชนนั้น ทำให้ชุมชนกักได้ใช้ประโยชน์ อาทิเช่น การเก็บของจากป่ามาขาย การทำมาหากิน ท่านได้ใช้น้ำในการเพาะปลูก และชุมชนของท่านมีสิทธิชุมชนร่วมกับรัฐในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชน ที่ดิน น้ำ เป็นต้น ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.39$) เท่ากัน รองลงมาคือ เวลาที่จัดทำโครงการ/กิจกรรมใด โครงการ/กิจกรรมหนึ่งที่ชุมชนเห็นว่าน่าจะมีประโยชน์ต่อชุมชนของตนเป็นอย่างยิ่ง สมาชิกในชุมชนมักจะมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มคิดรวบวางแผนร่วมดำเนินการตามโครงการ/กิจกรรมนั้น ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$) และการปกครองตนเองตามข้อ 1 เกิดขึ้นมาจากการมารวมตัวเป็นชุมชนหรือมาจากการจัดตั้งองค์กรของพวกเขาเอง แต่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.94$) ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์ พบลักษณะร่วมของชุมชนาธิปไตย หรือ ประชาธิปไตยชุมชน 3 ลักษณะหลัก คือ

- (1) ชุมชนมีการปกครองตนเอง และมีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น
- (2) ชุมชนพึ่งพาตัวเองได้
- (3) ชุมชนสามารถจัดการปัญหาด้วยตนเองได้

ตอนที่ห้า เสนอสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สามและข้อที่สี่ ระบุถึงปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนาธิปไตยและการแก้ไขปัญหาในการสร้างชุมชนาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชน ในส่วนของปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชน ปรากฏผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าความคิดเห็นโดยรวมเห็นด้วยต่อปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนาธิปไตยในระดับมาก คือ มีค่าเฉลี่ย 3.27 ($\bar{x} = 3.27$)

สอบถามด้วยคำถามเชิงลบ ซึ่งสะท้อนปัญหาอุปสรรคของการสร้างชุมชนาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชน 4 ข้อจาก 6 ข้อ ปรากฏค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยสุด ดังนี้ สมาชิกชุมชนต่าง**ไม่มี**เวลาที่จะมาสนใจ เพราะสมาชิกแต่ละคนต่างสนใจแต่เรื่องของการทำมาหากินมองไม่เป็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับพวกตน เห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.12$) สมาชิกชุมชนมักไม่ค่อยมีการรวมตัวกันร่วมคิด ร่วมทำโดยสมาชิกแต่ละคนต่างไม่คำนึงถึงว่าแต่ละคนล้วนมี**ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน** ขณะเดียวกัน**ไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน** เห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.01$) สมาชิกชุมชนต่างอยู่ เวลาที่มีปัญหาต่างก็**ไม่สนใจที่จะมาร่วมกันคิด** ร่วมกันตัดสินใจที่หาวิธีการที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นๆ เห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.92$) และสมาชิกของชุมชนมีความรู้สึกที่ชุมชนของท่าน

สมาชิกมักไม่ค่อยเอื้ออาทรเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แล้งน้ำใจ ไม่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของท้องถิ่นของชุมชน เห็นด้วยในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.90$) ตามลำดับ

ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยหรือประชาธิปไตยชุมชนที่เกิดขึ้นจากที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับการที่คณะผู้วิจัยได้ลงไปเก็บข้อมูลดังกล่าวในภาคสนามตรงนี้ได้แสดงหรือสะท้อนให้เห็นว่ามีป่าชุมชนอยู่หลายพื้นที่ที่ยอมรับว่ามีปัญหาอุปสรรคในเรื่องของการสร้างชุมชนอาชีพไทยหรือการสร้างประชาธิปไตยชุมชนโดยที่สรุปได้ดังนี้

(1) เกิดจากตัวสมาชิกของป่าชุมชนที่ขาดการเรียนรู้ ขาดความเข้าใจในเรื่องของชุมชนอาชีพไทย ตลอดจนมีความเห็นแก่ตัวมากกว่าการเห็นความสำคัญของส่วนรวม นอกเหนือไปจากการขาดความรับผิดชอบต่อชุมชนที่เป็นเรื่องของส่วนรวม

(2) เกิดจากตัวผู้นำหรือแกนนำป่าชุมชนเอง บางป่าชุมชนปรากฏว่าสมาชิกชุมชนไม่ยอมรับในความเป็นผู้นำในประเด็นดังกล่าว ก็ย่อมก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่อการสร้างชุมชนอาชีพไทย

(3) เกิดจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้หน้าหนักกับยุทธศาสตร์การพัฒนาระแสหลัก อันได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ขณะเดียวกันให้ความสำคัญน้อยกับยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชุมชน อาทิ การพัฒนาโดยใช้เศรษฐกิจทางเลือก อันได้แก่ วิสาหกิจชุมชนหรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งประชาธิปไตยทางเลือก

ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการสร้างชุมชนอาชีพไทยระดับความคิดเห็นในภาพรวมเห็นด้วยระดับมาก คือมีค่าเฉลี่ย 4.02 ($\bar{x} = 4.02$) เมื่อพิจารณารายข้อ ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยสูงสุดจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การที่จะให้สมาชิกชุมชนมาร่วมกันจัดตั้งองค์กรชุมชนจะต้องมีการ **ชี้แจงทำความเข้าใจ** ตลอดจนการทำให้สมาชิกส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการมีองค์กรชุมชนดังกล่าวว่าจะมีประโยชน์ต่อสมาชิกทุกๆ คนในการนำไปสู่การปกครองตนเองได้ในที่สุด เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 4.25$) รองลงมาคือ การที่จะให้สมาชิกในชุมชนสนใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน **การหาวิธีการให้ทุกคนเห็นความจำเป็น**ของการจะต้องอยู่ร่วมกันโดยสร้างจิตสำนึกร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 4.10$) ซึ่งมีค่าเท่ากับการ**จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และชุมชน** แล้วมีการขอร้องให้สมาชิกในชุมชนมาร่วมแรงร่วมใจทำกิจกรรมดังกล่าว เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 4.10$) และมีค่าเท่ากับ กรณีที่ชุมชนของท่านไม่ค่อยมีความเอื้ออาทร เอื้อเพื่อ เกื้อกูล เผื่อแผ่ ก็ควรแสวงหาวิธีการจัดกิจกรรม อาทิเช่น **กิจกรรมเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ที่ยากไร้** พิจารณ์ ช่วยตัวเองไม่ได้ป่วยเป็นโรคที่ร้ายแรง เป็นต้น เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 4.10$) กรณีที่สมาชิกในชุมชนไม่เข้าใจ “สิทธิชุมชน” **การให้สมาชิกช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตน**ไม่ให้คนนอกชุมชนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้น เห็นด้วยในระดับมาก ($\bar{x} = 3.84$) และ กรณีที่สมาชิกในชุมชนไม่เข้าใจ “การปกครองตนเอง” บรรดาแกนนำ เช่น เชิญชาวบ้าน ผู้นำตามธรรมชาติ เป็นต้น **สาธิตให้สมาชิกเวลา**

ปัญหาเห็นความสำคัญการที่ทุกคนมาร่วมกันคิด **ร่วมกันตัดสินใจแก้ปัญหา**ร่วมกันโดยไม่ต้องอาศัย **เจ้าหน้าที่รัฐ** ซึ่งเห็นด้วยในระดับมากแต่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{x} = 3.54$) ตามลำดับ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แนวทางการแก้ไขปัญหาการสร้างชุมชนอาชีพไทย หรือ ประชาธิปไตยชุมชนนั้น สรุปออกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

(1) การจัดอบรมให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับชุมชนอาชีพไทยหรือ ประชาธิปไตยชุมชน

(2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเป็นอยู่ที่ พอมีพอกิน ปากท้องอิ่ม เพื่อที่ประชาชนในพื้นที่จะได้มีเวลาที่จะสนใจเรื่องการเมือง มีเวลาที่จะมีส่วนร่วมทาง การเมือง มากกว่าการทำมาหากินโดยไม่สนใจเรื่องการเมือง และมองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว ครอบงำที่ปากท้องยังไม่อิ่ม การมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่อง ส่วนรวมก็จะเป็นเรื่องที่สำคัญรองลงมาจากรื่องปากท้องของคนในชุมชน

(3) การสร้างมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม ให้กับแกนนำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ เพราะคุณธรรม จริยธรรม จะเป็นกรอบจำกัดการกระทำให้อยู่บนรากฐานของสิ่งที่ดีงาม และเป็น ประโยชน์แก่ชุมชนโดยรวม

(4) การแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ภายในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนรู้อย่างทั่วถึง ใน ขณะเดียวกันก็ต้องเป็นการแจ้งข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

2. การอภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย **บริบทหรือสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการบริหารงานในชุมชนที่มีอิทธิพลหรือมีผลต่อการสร้างชุมชนอาชีพไทย หรือประชาธิปไตยชุมชน** ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และบริบทการบริหารงานในชุมชนมีผลหรือมีอิทธิพลต่อการสร้างชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมที่ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คือ 4.16 ($\bar{x} = 4.16$)

ประเด็นนี้สะท้อนหรือแสดงให้เห็นว่าป่าชุมชนทั้ง 13 ต่างยอมรับและต่างเห็นความสำคัญว่า ชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนขึ้นอยู่กับบริบททางเศรษฐกิจ อันได้แก่ ธุรกิจหรือวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งบริบทจัดตั้งเป็นองค์กร จัดตั้งเครือข่ายและแต่ละป่าชุมชนต่างมีทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ ประกอบทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนสถาบัน (Institutional Capital) ตลอดจนทุนทั้งด้าน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น ตลอดจนรวมทั้งบริบทด้านบริหารงานในชุมชนที่บรรดาสมาชิกใน ป่าชุมชนที่นำมาศึกษาส่วนใหญ่ต่างให้ความร่วมมือในการทำงานให้กับชุมชน/ป่าชุมชนของพวกเขา ขณะเดียวกันก็มีการเกื้อกูลช่วยเหลือระหว่างกัน บริบททั้ง 3 ด้านที่เกิดขึ้นเหล่านี้แน่นอนย่อมไม่มีผลต่อ การสร้างชุมชนอาชีพไทยหรือประชาธิปไตยชุมชนของแต่ละป่าชุมชน

ดังนั้นสรุปได้ว่าในการอภิปรายผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเฉพาะเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ที่ได้รับระบุว่าบริบททางเศรษฐกิจอันได้แก่ ธุรกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนที่ชุมชน/ป่าชุมชนหากบรรดา สมาชิกได้ร่วมกันฟื้นฟูการจัดทำธุรกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจชุมชนโดยมีการเพิ่มพูนความรู้ให้กับสมาชิก ชุมชน/ป่าชุมชน บริบททางด้านสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ การมีทุนทางสังคมที่ประกอบด้วยการเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งมีทุนทางสังคม อันได้แก่ การร่วมมือกันในการทำงานเพื่อ ชุมชน ป่าชุมชนของตนผ่านโครงการ/กิจกรรมที่แต่ละป่าชุมชนได้จัดทำขึ้นมา

หากชุมชน/ป่าชุมชนได้สามารถทำให้บริบททั้ง 3 ด้านที่กล่าวมาข้างต้นโดยสังเขปสัมฤทธิ์ผล โดยผ่านการจัดทำโครงการ/กิจกรรมของแต่ละชุมชน/ป่าชุมชนดังกล่าวมาจะทำให้การสร้างชุมชนอาชีพ โดยหรือประชาธิปไตยชุมชนของตนของพวกเขาบรรลุผลได้ ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและ คุณภาพ และการอภิปรายผลที่กล่าวมาข้างต้นโดยทั่วไปมีความสอดคล้องกับ *ประชาธิปไตยสามัญประจำ ชุมชน เรื่องความรู้จัดการทางสังคม* โดยวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.)¹⁵⁸ ที่ได้รับระบุว่ากระบวนการ สร้างที่นำไปสู่การสร้างชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าชุมชนใดก็ตาม สามารถทำให้บริบททั้ง 3 บรรลุผลได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ อันได้แก่ การฟื้นฟูความเป็นอยู่และเสริมสร้าง คุณภาพของชุมชนให้อยู่ในสภาพที่ดีขณะเดียวกันมีการเพิ่มพูนความรู้ในการประกอบอาชีพ บริบท ทางด้านสังคม วัฒนธรรม อันได้แก่ การมีทุนทางสังคมที่ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้าน

ตลอดจนบริบทด้านบริหารงานให้ชุมชนโดยบรรดาสมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การ กำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ลักษณะชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชนที่เกิดจากปัจจัยหรือเงื่อนไขภายใต้บริบท ชุมชนที่เข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่มีค่าเฉลี่ยใน ภาพรวม 4.19 ($\bar{x} = 4.19$) และที่เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่คณะผู้วิจัยได้มาจากการให้ สัมภาษณ์เจาะลึกการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในตอนท้ายของบทที่ 4 ปรากฏผลที่สอดคล้องกับผลการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในแง่ที่ว่าชุมชนอาชีพโดยหรือประชาธิปไตยชุมชนมักเกิดจากปัจจัยหรือเงื่อนไข ภายใต้บริบทชุมชนที่เข้มแข็งดังปรากฏจากผลการศึกษาหลายชิ้นที่พบว่าชุมชนอาชีพโดยมักเกิดจากการ ที่ประชาชน อาทิเช่นผู้ที่อาชีพเป็นเกษตรกรมารวมตัวกันในการบริหารจัดการปกครองตนเอง ขณะเดียวกันมุ่งเน้นไปที่ความเข้มแข็งของชุมชนโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมร่วมกัน สามารถพึ่งตนเองได้

เช่นเดียวกันกับทัศนะของพิทยา ว่องกุล¹⁵⁹ ที่เห็นว่าการพัฒนาชุมชนอาชีพโดยให้ดีขึ้นต้องมี อำนาจในการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่นตนเองที่ต้องตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับสิทธิชุมชน อันได้แก่

¹⁵⁸ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. ประชาธิปไตยสามัญประจำชุมชน. สืบค้นจาก

<http://www.ldr.or.th/home/2015> (ออนไลน์) เข้าถึงเมื่อ 17 เมษายน 2558

¹⁵⁹ พิทยา ว่องกุล. 2542. *สร้างสังคมใหม่ : ชุมชนอาชีพโดย-ธัมมาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : โครงการวิถึทรรศน์.

- การบริหารการปกครองตนเอง
- ความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ
- มีอำนาจในการตัดสินใจที่จะรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

ขณะเดียวกันพิทยา ว่องกุล ยังเห็นว่าชุมชนชาติปไตยจะมีคุณลักษณะดังที่กล่าวมาข้างต้น ชุมชนนั้นๆ ต้องมีความเข้มแข็ง ซึ่งในกรณีของป่าชุมชนที่คณะผู้วิจัยนำมาศึกษาจากการลงพื้นที่ในภาคสนามเพื่อไปเก็บข้อมูลพบว่า ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง (ดูพิจารณาประเด็นนี้ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกในภาคผนวก ค) ในแง่ของการสามารถพึ่งพาตนเองได้มีการดำรงชีวิตในชุมชนของตน ด้วยการเกื้อกูลระหว่างกัน มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิกกู้ยืมไปพัฒนาอาชีพ ในแง่ของการผลิตส่วนใหญ่มักเป็นการผลิตเพื่อบริโภคเหลือไปจัดจำหน่าย เป็นต้น

เช่นเดียวกับกับวรวิฑูมิ โสมรัตน์พันธ์¹⁶⁰ ที่เห็นว่าชุมชนขึ้นอยู่กับระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ความสามัคคีกลมเกลียว ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันรวมทั้งการมีผู้นำทางสังคมสามารถสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านหรือชุมชนได้เพื่อรวมกลุ่มกันในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีคุณลักษณะชุมชนดังกล่าวนั้นเป็นการแสดงว่าชุมชนนั้นมี *ทุนทางสังคม (Social Capital)* ที่เข้มแข็ง ซึ่งทัศนคติของนภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะดังกล่าว แน่นนอนย่อมสะท้อนหรือแสดงให้เห็นว่าชุมชนชาติปไตยหรือประชาชาติปไตยชุมชนจะเกิดขึ้นได้จากปัจจัยหรือเงื่อนไขภายใต้บริบทชุมชนที่เข้มแข็ง

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รัฐควรให้ความสำคัญกับชุมชนชาติปไตย (ประชาชาติปไตยชุมชน) ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาชาติปไตย โดยบัญญัติกฎหมาย หรือ กำหนดแนวนโยบายที่เปิดโอกาส / เอื้อให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นสามารถที่จะจัดการ ปกครอง ดูแลตัวเองได้

2) รัฐควรให้การเรียนรู้เรื่อง ชุมชนชาติปไตย (ประชาชาติปไตยชุมชน) แก่ประชาชน ซึ่งการสร้างการเรียนรู้้นั้น มากกว่าการส่งเจ้าหน้าที่รัฐไปบรรยายหรือให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน อาจจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะของการ “จับคู่การพัฒนา” โดยเปิดเวทีให้ชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนชาติปไตยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนใกล้เคียงที่ยังเป็นชุมชนที่มีลักษณะที่ยังไม่สามารถจัดการ ดูแล ชุมชนของตนเองได้ หรือจัดให้มี “ชุมชนพี่เลี้ยง” เป็นต้น

3) รัฐควรสร้างค่านิยมโดยรวมของสังคม ให้เห็นคุณค่าของสิทธิ และสิทธิชุมชน เพื่อให้ประชาชนของประเทศโดยรวม รู้จักสิทธิของตนเองในฐานะที่เป็นปัจเจก และสิทธิชุมชนในฐานะสิทธิของคนในชุมชน

4. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

¹⁶⁰ วรวิฑูมิ โสมรัตน์. 2552. *ทุนทางสังคม : กระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1) การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแต่เพียงเฉพาะองค์กรชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเท่านั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจเปลี่ยนพื้นที่ในการศึกษา เช่น องค์กรชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างกันอาจส่งผลต่อการเกิด และลักษณะชุมชนอาชีพที่ต่างกัน

2) การศึกษาในเชิงเปรียบเทียบชุมชนอาชีพในภูมิภาคที่แตกต่างกันของประเทศไทย เพื่อแสดงให้เห็น ลักษณะร่วม และ ลักษณะต่าง ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปต่อยอดในการกำหนด แนวนโยบายในการพัฒนาประชาอาชีพไทยชุมชนของรัฐ

3) การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการก่อเกิด และลักษณะชุมชนอาชีพ ในบริบทขององค์กรชุมชนเข้มแข็งเท่านั้น ควรมีการศึกษาที่ขยายขอบเขตออกไปมากกว่าการศึกษาเฉพาะองค์กรชุมชนเข้มแข็ง กล่าวคือ ควรศึกษาองค์กรชุมชนที่อ่อนแอ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเสริมสร้างการพัฒนาให้องค์กรเหล่านั้นเข้มแข็งขึ้นมา

